

Вплив облікової політики підприємства на результати аналізу фінансової звітності

У статті досліджується вплив елементів облікової політики на аналітичні показники, розраховані на підставі фінансової звітності. Автором обґрунтовується необхідність зменшення впливу облікової політики на показники звітності підприємства, оскільки використання елементів облікової політики, передбачених чинним законодавством на теперішній момент зумовлює можливість «коригування» даних звітності потребам власників чи управлінців.

облікова політика підприємства, елементи облікової політики підприємства, звітність, аналіз показників звітності, процес прийняття рішень

Релевантність інформації звітності в процесі прийняття рішень зумовлюється правильністю обраних підходів до її формування. Особливості створення облікової інформації на конкретному підприємстві знаходять своє відображення у Наказі про облікову політику – розпорядчому документі, що містить відомості про обрані елементи облікової політики, які регламентуються відповідними нормативно-правовими актами.

Головним завданням облікової політики є: забезпечення однозначного розуміння показників фінансової звітності користувачами; надання можливості користувачам оцінити наслідки різних облікових альтернатив; правильне тлумачення та порівняність показників фінансових звітів різних підприємств, що застосовують альтернативні облікові методи [2, с. 12]. Розроблена підприємствами виважена облікова політика забезпечує формування інформації звітності, підпорядковану стратегії розвитку підприємства.

Вплив облікової політики на інформацію бухгалтерського обліку та фінансової звітності забезпечують їй пильну увагу науковців. Проблемам формування облікової політики присвячені праці багатьох вчених, серед яких: Т.В. Барановська, яка визначає особливості формування облікової політики на рівні господарюючого суб'єкта та на рівні держави [1, с. 78], П. Житній, який досліджує у своїх працях організаційно-технічні засади облікової політики [3, с. 38-44; 4, с. 25-28], М.С. Пушкар, у працях якого висвітлюється загальнонаукова методологія облікової політики [5, с. 18-24]. У

© В.А. Кулик, 2011

теоретичних та науково-практичних розробках вчених обґрунтовано необхідність та історичну зумовленість облікової політики, визначено фактори, що впливають на її формування, досліджено методологічну та організаційну сутність облікової політики [5, с. 18-24; 4, с. 25-28]. Проте, питання впливу облікової політики на показники звітності залишаються недослідженими.

Дослідження особливостей застосування облікової політики на практиці проводилося шляхом анкетування директорів підприємств Полтавської області. Серед досліджуваних підприємств 80% респондентів складають на підприємстві Наказ про облікову політику, що слід відмітити як позитивну тенденцію, пов'язану із підвищенням розуміння значимості облікової політики; 20% опитаних не вважають складання даного документу обов'язковим. Відсутність на підприємстві Наказу про облікову політику можна пояснити недотриманням окремими власниками та

бухгалтерами вимог чинного законодавства через його незнання або халатне відношення до власних обов'язків.

Зміни до Наказу про облікову політику на 70 % досліджуваних підприємств здійснюються щорічно, незмінним із дати затвердження Наказ про облікову політику залишається на 25 % підприємствах, решта – 5 % змінювали даний документ частіше одного разу на рік. Оскільки, Наказ про облікову політику потребує змін лише у випадках, передбачених чинним законодавством, бухгалтерам варто звернути увагу, що перезатвердження одного і того ж документу щороку є не обов'язковим. Зміна облікової політики протягом року також є незручною та некоректною, оскільки потребує перерахунку показників, призводить до викривлення даних за статтями звітності та викликає непорівнюваність її показників.

Структурованість Наказу про облікову політику, що має місце на 40 % із опитаних підприємств, свідчить про системність знань щодо облікової політики та бажання бухгалтерів розподілити облікову політику на методичну та організаційну складові або залежно від видів обліку – облікову політику щодо управлінського обліку, облікову політику щодо податкового обліку, облікову політику щодо фінансового обліку.

Більш глибоке дослідження змісту Наказу про облікову політику підприємств дозволило встановити, що більшість позицій облікової політики, рекомендованих чинним законодавством суб'єктами господарювання ігноруються. Більшою мірою це пояснюється розробкою Наказу про облікову політику до впровадження рекомендацій нормативних документів та несвоєчасністю внесення змін та доповнень до розпорядчого документу на підприємствах. У процесі дослідження встановлено, що окремими респондентами ігноруються наступні елементи облікової політики:

- методи амортизації основних засобів (10 %);
- поріг переоцінки основних засобів (40 %);
- величина вартісного критерію належності матеріального активу до інших необоротних матеріальних активів (70 %);
- методи нарахування амортизації інших необоротних матеріальних активів (50 %);
- методи обліку транспортно-заготівельних витрат (95 %);
- методи оцінки вибуття запасів (25 %);
- методи створення резерву сумнівних боргів (90 %).

Перелік елементів облікової політики, що впливають на статті звітності, передбачений чинним законодавством є значно ширшим за той, що, зазвичай, використовується підприємствами.

Підприємства, що формують власну облікову політику повинні прагнути до підвищення достовірності інформації бухгалтерського обліку та фінансової звітності за її допомогою, проте, іноді створення Наказу про облікову політику підпорядковане іншим завданням. Оприлюднення фінансової звітності є зручним способом контролю акціонерів за найманими менеджерами та «рекламою» підприємства для потенційних інвесторів. Часто, для залучення нових інвестицій менеджери прагнуть сформувавши звітність таким чином, щоб створити «модель більш рентабельного підприємства».

У прагненні дотримання стратегії «більш рентабельного підприємства» обираються такі елементи облікової політики, що забезпечать мінімальні витрати та максимальні доходи підприємства.

Для цього варто передбачити максимально можливий термін експлуатації та обрати прямолінійний метод нарахування амортизації для всіх необоротних активів; обрати метод ФІФО для оцінки вибуття запасів, що за умов інфляції забезпечить зменшення суми витрат у звітному періоді; залежно від стану платіжної дисципліни

обрати метод нарахування сумнівних боргів, що забезпечить його мінімальну величину; передбачити обов'язковість капіталізації витрат, пов'язаних зі створенням кваліфікаційних активів; залежно від особливостей діяльності обрати спосіб оцінки завершення робіт, що забезпечить максимальний дохід. Проте, запропонований підхід призведе до зростання податкового тиску та зменшення розміру прибутку до оподаткування у майбутньому звітному періоді, крім того, знизить показники ділової активності підприємства.

Якщо за мету ставиться «зменшення» вартості підприємства, така ситуація можлива, коли підприємство бажають продати за найнижчою ціною, у Наказі про облікову політику зазначають найменший строк використання основних засобів та нематеріальних активів, прискорені методи нарахування амортизації необоротних активів, витрати, пов'язані із створенням кваліфікаційних активів відносять до витрат звітного періоду. Результатом застосування стратегії «зменшення вартості підприємства» є зниження прибутку або, навіть, «збитковість» підприємства.

Вплив елементів облікової політики на аналітичні показники узагальнено в табл. 1.

За даними табл. 1 можна зробити висновок, про неможливість створення універсальної методики впливу облікової політики на статті звітності, яка б забезпечувала позитивні зміни усіх груп показників. Але, маючи за мету постійно впливати на визначену групу показників (ліквідності, рентабельності або іншу) підприємства, можна розробити комплекс заходів, спрямованих на її досягнення, використовуючи відповідні інструменти облікової політики.

Так, реалізуючи обрану стратегію, менеджери можуть забезпечити максимальну ефективність діяльності підприємства або, навпаки, підвищити його збитковість. Такі підходи до облікової політики можуть спричинити викривлення облікової інформації, знизити її достовірність та зумовити прийняття на її основі неправильних рішень.

Проведене дослідження доводить, що у межах облікової політики менеджери мають можливість маніпулювати інформацією звітності. Таким чином користувачі звітності, які потребують неупередженої та достовірної інформації, стають заручниками стратегії, що визначили для себе менеджери при формуванні облікової політики.

Якщо в основі формування облікової політики була стратегія «більш рентабельного підприємства», то під час проведення аналізу звітності спостерігається наявність значної вартості необоротних та оборотних активів підприємства, незначний розмір резерву сумнівних боргів, завищений показник нерозподіленого прибутку, що навіює думку про фінансову стабільність підприємства та наявність у нього значної кількості ресурсів для продовження та розширення діяльності. У даному випадку, власниками можуть бути прийняті рішення про подальше розширення інвестиційної діяльності, зростання частки вилученого прибутку. Однак, якщо реальний стан підприємства не відповідає інформації звітності, такі рішення можуть призвести до зниження ефективності діяльності підприємства і можливого банкрутства при незмінності ситуації.

Отримані результати підтверджуються даними анкетування, проведеного серед 20 підприємств Полтавської області. І хоча, відповіді на питання анкети, свідчать про досить низький рівень теоретичної інформованості про можливості облікової політики, в цілому 20 % респондентів вважають, що облікова політика надає можливість маніпуляції даними звітності; на противагу цьому 60% опитаних вважають, що облікова політика суттєво впливає на показники звітності; 70 % респондентів вважають беззаперечним вплив облікової політики на аналітичні показники.

Таблиця 1 - Елементи облікової політики та їх вплив на аналітичні показники, розраховані на підставі звітності

Елементи облікової політики	Вплив на показники					
	динаміки та структури майна	динаміки та структури джерел формування майна	ліквідності та платоспроможності	фінансової стійкості	ділової активності	рентабельності
Строк корисного використання об'єкта основних засобів	+	+	+	-	+	+
Методи нарахування амортизації основних засобів	+	+	+	-	+	+
Поріг переоцінки основних засобів	+	+	+	-	+	+
Величина вартісного критерію належності матеріального активу до інших необоротних матеріальних активів	+	+	+	-	+	+
Методи нарахування амортизації інших необоротних матеріальних активів	+	+	+	-	+	+
Строк корисного використання нематеріальних активів	+	+	+	-	+	+
Методи нарахування амортизації нематеріальних активів	+	+	+	-	+	+
Методи оцінки біологічних активів	+	+	+	-	+	+
Методи нарахування амортизації довгострокових біологічних активів	+	+	+	-	+	+
Методи обліку транспортно-заготівельних витрат	-	-	-	-	-	-
Методи оцінки вибуття запасів	+	+	+	+	+	+
Методи нарахування резерву сумнівних боргів	+	+	+	+	+	+
Підхід до обліку фінансових витрат	+	+	+	-	+	+
Порядок визнання та оцінки фінансових інвестицій, в. т.ч. дооцінки	-	-	-	-	-	-
База розподілу витрат за операціями з інструментами власного капіталу	-	+	-	-	+	+
Методи оцінки ступеня завершеності операцій з надання послуг	+	-	+	-	+	+
Методи визначення ступеня завершеності робіт за будівельним контрактом	+	+	+	-	+	+
Застосування чи незастосування для перерахунку доходів, витрат і руху грошових коштів середньозваженого валютного курсу відповідного місяця	+	+	+	+	+	-
Методи оцінки активів та зобов'язань в операціях пов'язаних сторін	+	+	+	+	+	-

Про доцільність зміни облікової політики для зміни показників звітності говорять 25 % опитаних. Проведене дослідження свідчить, що абсолютна більшість менеджерів та бухгалтерів виявляють інтерес до облікової політики підприємства як інструмента формування показників звітності.

Більш ґрунтовне дослідження впливу облікової політики на показники звітності та, як наслідок, на рішення, що приймаються на його основі було здійснено на прикладі Наказу про облікову політику ТОВ «Карлівське сільгоспідприємство «Лос». Так, у процесі дослідження, нами було внесено наступні зміни в облікову політику досліджуваного підприємства:

– змінено метод нарахування амортизації основних засобів із прямолінійного на метод зменшення залишкової вартості;

– встановлено методом нарахування амортизації нематеріальних активів метод зменшення залишкової вартості;

– величина резерву сумнівних боргів визначається за методом застосування коефіцієнта сумнівності. Коефіцієнт сумнівності розраховується шляхом визначення питомої ваги безнадійних боргів у чистому доході.

У результаті побудови звітності на основі запропонованої облікової політики були отримані значення статей відмінні від наведених у звітності, складеній за чинним Наказом про облікову політику. Проведення аналізу звітності ТОВ «Карлівське сільгосп підприємство «Лос», складеної за двома Наказами про облікову політику ілюструє відмінності у результативних показниках. Так, відмінності у результатах аналізу стосуються показників структури активів підприємства та джерел їх утворення, показників ліквідності та платоспроможності, оцінки ефективності використання основних засобів, нематеріальних активів, поточної дебіторської заборгованості.

За даними проведеного дослідження можна зробити висновок, що зміна лише трьох елементів облікової політики вплинула на величину майна підприємства, що відображається у балансі, показники структури активів та джерел їх утворення. Так, загальна вартість майна підприємства ТОВ «Карлівське сільгосп підприємство «Лос» станом на кінець 2010 року згідно з чинним Наказом про облікову політику складає 17163 тис.грн., а відповідно до зміненого – 16270 тис.грн. Також, зміни можна прослідкувати і у динаміці структури необоротних активів, оборотних активів, власного капіталу та зобов'язань.

Зміна облікової політики вплинула на показники ліквідності та платоспроможності. Зокрема, коефіцієнт загальної ліквідності зменшився на 0,01 п.п.; коефіцієнт швидкої ліквідності – на 0,02 п.п.; коефіцієнт співвідношення активів – на 0,07 п.п.; коефіцієнт абсолютної ліквідності збільшився на 0,06 п.п.

Якщо, аналізувати ліквідність досліджуваного підприємства за даними, отриманими на основі зміненого Наказу, то виникає враження, що підприємство більшою мірою володіє найліквіднішими активами – грошовими коштами та їх еквівалентами, ніж при здійсненні аналізу показників, сформованих на підставі чинного Наказу. У даному випадку, можливості швидкого реагування підприємства на необхідність негайної сплати заборгованості є потенційно вищими. Хоча, насправді, стан підприємства залишився на тому самому рівні, змінилися лише методики визначення показників за окремими статтями.

Оцінка сучасного стану облікової політики підприємств Полтавської області свідчить про ігнорування суб'єктами господарювання більшості елементів облікової політики, рекомендованих нормативними документами для включення до наказу про облікову політику. Разом з тим, виявлено окремі позиції облікової політики, що не зайшли повного висвітлення у нормативних документах, але необхідність застосування яких продиктована досвідом функціонування підприємств у ринкових умовах. У тому числі, строк корисного використання об'єкта основних засобів, порядок застосування для перерахунку доходів, витрат і руху грошових коштів середньозваженого валютного курсу відповідного місяця, вибір методів оцінки активів та зобов'язань в операціях пов'язаних сторін, порядок визнання та оцінки фінансових інвестицій, в. т.ч. дооцінки тощо. Дослідження облікової політики як інструменту інформаційного моделювання звітності дозволяє стверджувати, що обґрунтування системи елементів облікової політики забезпечує можливість коригування інформації звітності для забезпечення економічних інтересів конкретних груп користувачів. Така позиція підприємств суперечить принципу обачності та послаблює обґрунтованість рішень, що приймаються на основі аналізу показників звітності.

Список літератури

1. Барановська Т.В. Облікова політика підприємств в Україні: теорія і практика: дис... канд. екон. наук: 08.06.04 / Тетяна Василівна Барановська. – Київ, 2005. – 234 с.
2. Велш А.Г. Основи фінансового обліку : [пер. з англ.] / А.Г. Велш, Д.Г. Шорт. – К. : Основи, 1997. – 943 с.
3. Житній П. Організаційно-методологічні засади формування облікової політики підприємства / П. Житній // Бухгалтерський облік і аудит. – 2003. – № 2. – С. 38-44.
4. Житній П. Принципи формування облікової політики / П. Житній // Бухгалтерський облік і аудит. – 2005. – № 4. – С. 25-28.
5. Пушкар М.С. Облікова політика і звітність / М.С. Пушкар. – К. : Карт-бланш, 2004. – 141 с.

В. Кулик

Влияние учетной политики предприятия на результаты анализа финансовой отчетности

В статье исследуется влияние элементов учетной политики на аналитические показатели, рассчитанные на основании финансовой отчетности. Автором обосновывается необходимость уменьшения влияния учетной политики на показатели отчетности предприятия, поскольку использование элементов учетной политики, предусмотренных действующим законодательством на текущий момент предопределяет возможность «коррекции» данных отчетности в соответствии с потребностями владельцев или менеджеров.

V. Kulyk

Influence of registration policy of enterprise on the results of analysis of the financial reporting

In the article is probed influence of elements of registration policy on analytical indexes, expected on the basis of the financial reporting. An author is ground the necessity of diminishing of influence of registration policy on the indexes of accounting of enterprise, as the use of elements of registration policy, foreseen a current legislation now predetermines possibility of «correction» of accounting information in accordance with the necessities of proprietors or managers.

Одержано 15.09.11